

A. REFLEXIONS SOBRE ALGUNES CONSEQÜÈNCIES LINGÜÍSTIQUES DEL PROCÉS DE NORMALITZACIÓ

1. Precisions conceptuals i terminològiques.
2. Asimetria en els resultats de la substitució i de la normalització.
3. Funció de la interferència en un procés i en l'altre.
4. Repertori verbal i cultural de la llengua.
5. Contacte de llengües i actituds puristes.
6. Repertori verbal i polèmiques antinormatives.
7. Innovació i conservació en el context del conflicte lingüístic.
8. Varietats socials de l'ús lingüístic i activitat reguladora.
9. Conclusions: l'IEC i la situació actual.

És generalment admès que la normalització constitueix l'alternativa a la substitució en una situació de concurrència conflictiva de dues llengües en contacte. La substitució és un procés pel qual una de les llengües concurrents, que anomenarem *recessiva*, perd parlants i àmbits d'ús i una altra, que anomenarem *dominant*, en guanya a costa dels que perd la primera. La normalització és un procés en virtut del qual aquesta tendència s'atura i es redreça, i teòricament arriba a invertir-se, de manera que la llengua recessiva i la llengua dominant intercanvien llurs papers: ara és la llengua abans recessiva la que guanya parlants i àmbits d'ús, sempre a costa dels que perd la llengua abans dominant.

Ni el català ni el castellà ni cap altra llengua tenen res que les faci en elles mateixes «llengües recessives» o «llengües dominants». En realitat els termes *recessiu* i *dominant* no designen propietats de cap llengua, sinó una determinada relació entre llengües concurrents en un procés de substitució. Si la normalització existeix, el caràcter relatiu d'aquests dos conceptes esdevé palès. Per això farem ús més avall de les etiquetes *llengua autòctona*, en referir-nos a la llengua pròpia del país, i *llengua al·lòctona*, en referir-nos a la que no

n'és pròpia, amb independència que ocupin una posició «recessiva» o «dominant».

Tots dos processos impliquen un període de bilingüització, més o menys acomplerta, de segments de població complementaris, un aprenentatge més o menys generalitzat de l'altra llengua per part de cada un dels segments de població al·ludits.

Aparentment, doncs, la normalització és la imatge especular o inversa de la substitució —si més no, des d'un punt de vista conceptual. I, tanmateix, les condicions en què la bilingüització de la població afectada es produeix en un cas i en l'altre són radicalment desiguals. Ho són respecte a les condicions inicials —la situació de partida de totes dues llengües és ben diversa—, respecte a les condicions procedimentals —els condicionants ideològics i els mecanismes de facilitació de la L2 (llengua segona) no són del mateix abast— i respecte a les condicions finals —l'objectiu declarat no és idèntic: en un cas és la implantació del monolingüisme, en l'altre la instal·lació en el bilingüisme, si més no, si ens atenim a l'experiència catalana. Però sobretot ho són respecte a les condicions temporals o al ritme amb què cada un d'aquells processos es desenrotlla.

La conseqüència lingüística que se'n deriva és que la situació d'influència interlingüística asimètrica, característica dels processos de substitució, es perpetua encara en el supòsit que s'hagi aturat i invertit efectivament i ràpidament la tendència històrica cap a la substitució progressiva —o potser caldria dir precisament en aquest supòsit.

En altres mots, a les interferències massives, predominantment lèxiques, que la llengua recessiva ha rebut de la llengua dominant mentre ha durat la substitució, cal afegir-hi ara una massiva interferència, predominantment estructural, com a resultat de l'ampliació de la seva base social en el comparativament breu període en què es produeix la normalització. O, dit encara d'altra manera, mentre que la població autòctona ha disposat d'un llarg període de bilingüització en la llengua al·lòctona, fins a resultar-ne un aprenentatge complet i generalitzat, la població al·loglota ha de bilingüitzar-se en un període relativament breu, amb el resultat d'un aprenentatge imperfecte i parcial de la llengua autòctona, cosa que ha d'incidir en la seva evolució. Tot això, ben entès, en el supòsit que es produeixi una inversió real del procés de substitució original.

Paradoxalment, doncs, el deteriorament de la integritat de la llengua sembla concomitant al redreçament de la situació socio-lingüística. Ens trobem, doncs, abocats a un dilema sense alternativa real: ¿optarem per salvar la integritat de la llengua o l'existència de la llengua?

En tot cas, convé saber que la supervivència social de la llengua té un preu que difícilment podrem deixar de pagar com qui diu a l'avançada. Que després sapiguem rescabalar-nos-en dependrà en part de la nostra saviesa, de la nostra capacitat de vetllar pel desenvolupament de la situació real i de la nostra imaginació i voluntat d'incidir-hi. De fet, hem de saber entendre aquest fenomen no com una sanció que se'ns imposa per una falta no comesa, ni com una broma de mal gust que ens ha deparat el fat, ni com un mal menor inevitable, sinó més aviat com l'ampliació i la reestructuració del repertori verbal de la nostra comunitat, resultat de l'eixamplament de la seva base social. En altres mots, ens trobem davant l'aparició d'una varietat específica de «català com a segona llengua», pràcticament inexistent abans en l'àmbit social.

Evidentment, aquesta interpretació implica una concepció de la llengua —i específicament de la llengua catalana— parcialment distinta de la que sovint s'ha defensat des de les institucions acadèmiques.

Ara bé, tampoc no cal confondre les coses. Una cosa és la interferència que els al·loglots introdueixen en una llengua autòctona com a resultat d'un aprenentatge incomplet, la qual interferència aconsegueix en part la funció de facilitar-los-en l'aprenentatge —donant naixença a una varietat de «català com a segona llengua»—, i una altra cosa és la interferència que els autòctons introdueixen en la llengua pròpia, com a resultat de la pressió sociocultural i sociopolítica de la llengua exògena, l'única funció de la qual interferència no és facilitar cap aprenentatge, sinó mantenir la restricció funcional de la llengua autòctona i de desintegrar-ne la forma a fi de preparar les condicions objectives que en darrer extrem en facilitaran l'abandonament per part dels parlants. Val a dir que en això la interferència és coadjuvada per la pèrdua de recursos expressius.

En efecte, la pèrdua d'àmbits d'ús mena a la pèrdua de recursos estilístics i, en darrer extrem, a la pèrdua d'estructures gramaticals, a mesura que les noves generacions de parlants deixen d'aprendre formes que la generació anterior mai o rara vegada utilitzava. Remarquem la pèrdua de recursos estilístics: és la genuïnitat de la llengua allò que d'antuvi se'n ressent, ja que no es tracta primordialment d'allò que «es diu malament», sinó d'allò que «ja no es diu». No és que certes estructures hagin estat interferides, sinó que han estat purament i simplement substituïdes o abandonades —han esdevingut obsoletes.

Si és veritat que tots dos casos d'interferència esmentats afecten la qualitat de la llengua que sentim i que llegim tant de persones com d'institucions, tant d'entitats públiques com de privades, tant de cultes com d'hu-

mils, tant de catalans com de forasters, només la primera actua en el sentit de les tendències que, objectivament, afavoreixen la llengua i la comunitat. No es pot pas dir el mateix de la segona. Com que és possible que durant un temps coexisteixin les tendències substitutòries i les tendències normalitzadores, no serà estrany observar que la qualitat de la llengua se'n ressent doblement. Un tractament adient demanarà de saber distingir en tot cas l'origen de les innovacions abans de dictaminar-ne la perniciositat, sense que això ens hagi de dur a menysvalorar el caràcter intrínsec (estructural) de les interferències.

Caldrà, doncs, reinterpretar el concepte de «qualitat de la llengua» a fi d'entendre'l no en termes absoluts i essencialistes ni en els tradicionals termes de virtuts i vicis de dicció, sinó sobre la base d'adequació d'una varietat a un determinat context. La idea monolítica de la llengua —identificada amb la seva varietat literària i formal comuna— dona pas a la idea del repertori lingüístic de la comunitat, entès com el conjunt de recursos expressius de què aquesta disposa globalment i de què participen individualment cadascun dels seus membres de forma heterogènia.

Paral·lelament, haurem de reinterpretar el concepte de «cultura de la llengua» com el desenvolupament multidimensional i harmònic de les diverses varietats —dialectals, sociolectals, funcionals— d'aquell repertori per a les funcions adequades, així com reinterpretarem el «bon ús» com la tria de la varietat apropiada a cada context. Altrament, correriem el perill de convertir la llengua en una estructura formal unidimensional, apta només per a certs usos culturalment prestigiosos però socialment restringits, cada vegada més allunyada de l'ús real i dels usos més propers al nombre cada vegada més i més gran i més i més divers de parlants que hauran d'incorporar-se a la comunitat.

És comprensible que aquestes afirmacions produeixin un cert neguit entre els qui s'han educat en un model humanístic de la llengua i, no sense raó, veuen en la pèrdua de recursos expressius i en la degradació formal de la llengua parlada —i en ocasions escrita— un greu perill per al seu manteniment mateix. Sobre això cal que ens afanyem a aclarir dues qüestions: 1) En tot el que hem exposat fins ara, no hem implicat ni que calgui prescindir de l'actual model de llengua literària comuna ni que calgui modificar-lo ni, en realitat, que calgui que existeixi o no un tal model. Tampoc no hem dit res de la necessitat de regular o no les varietats públiques de la llengua. En tot moment ens hem referit a les conseqüències lingüístiques que es deriven de les forces concurrents en la dinàmica sòcio-lingüística en què està immersa en el moment present la nostra comunitat i, en especial, a les que es derivarien

d'un procés de normalització reeixit. 2) La nostra posició, fins ara, no ha estat ni normativista ni antinormativista, ni purista ni antipurista, sinó que ha intentat un apropament objectiu a aspectes, sens dubte parcials però importants, de la situació en què es troba i encara més pot arribar a trobar-se la nostra llengua. Ara, en tot cas i per si és que calia, volem que quedi ben clar que la posició exposada no té res a veure amb l'autosuficiència amb què alguns, volent defensar un antinormativisme sistemàtic (no tant en el contingut global de llurs propostes com en el tarannà de llurs actituds), han acabat per practicar un ultranormativisme orgànic. A fi de precisar la nostra posició respecte d'aquesta qüestió, caldrà introduir algunes consideracions entorn del que purisme i antipurisme signifiquen en el nostre context i entorn dels problemes o pseudo-problemes que hi ha, hi ha hagut o pot haver-hi a l'origen d'aquestes actituds.

En qualsevol situació de contacte de llengües poden produir-se interferències que, *a priori*, poden ser recíproques; sovint, però, resulta que de fet van més en una direcció que no en l'altra, fins al punt de fer-se quantitativament desproporcionades i qualitativament desiguals, i esdevenir quasi unidireccionals. En aquesta circumstància no és estrany que apareguin les reaccions puristes. Aquestes distorsionen la realitat almenys en dos sentits: perquè només perceben una de les direccions de la interferència i perquè la interpreten no en funció de la norma lingüística sinó en funció d'una normativa gramatical, lexicogràfica, fonètica i ortogràfica preestablerta, és a dir, en funció d'una determinada imatge estàtica i fins a cert punt convencional de la llengua. Ara bé, el purisme és alhora un símptoma de la precària situació que travessa la llengua, car el purisme és el darrer baluard de l'orgull lingüístic i una mostra de la fidelitat a la llengua, així com l'absència de purisme és un símptoma d'un estat avançat de decadència lingüística irreversible. El purisme és certament una actitud conservadora, però cal adonar-se que el problema a què s'enfronta és essencialment un problema de conservació, i sovint de conservació d'una llengua i no d'una mera notació ortogràfica.

De fet, en tota societat mitjanament complexa existeixen mecanismes diversos de control social de l'ús lingüístic: des de la família i la colla de companys a l'escola —i, és clar, l'Acadèmia—, els mitjans de comunicació de massa, l'Administració i altres institucions que regulen el llenguatge públic. Aquestes institucions poden actuar alhora com a factors que faciliten l'aprenentatge de la llengua. Control social, doncs, ni vol dir obstaculització de la llengua ni s'oposa a la seva facilitació.

Cal preguntar-se en primer lloc si tots aquests mecanismes controlen una sola varietat de llengua, i en segon lloc si cal que ho facin. La resposta a to-

tes dues preguntes és negativa. Així, quin dubte hi ha que l'escola ha d'ensenyar la varietat formal, però caldrà que hi hagi una —o, si molt convé, més d'una— varietat específica per als mitjans de comunicació, i, d'altra banda, el llenguatge públic no sempre demanarà el mateix grau de formalitat. A més, si bé és veritat que l'escola no pot deixar d'ensenyar la varietat formal i escrita de la llengua, potser hauria de contribuir també a difondre la familiaritat amb les diverses varietats dialectals i el domini d'aquelles que són més importants i que estan més codificades.

Atendre la llengua en la seva diversitat i complexitat social, tanmateix, no ha de fer-se mai en detriment de la seva genuïnitat, talment com interessar-se per les varietats dialectals, sociolectals o funcionals no ha de fer-se sobre la base del qüestionament sistemàtic de la varietat literària comuna que habitualment s'identifica amb la «llengua nacional». De fet, algunes de les polèmiques antinormativistes que s'han suscitat entre nosaltres pateixen d'aquest mal i al seu origen hi ha un planteig incorrecte del problema que pretesament volen resoldre. Així, és evident que la llengua catalana havia estat foragitada de certs àmbits d'ús específics; no és cert que hagués estat foragitada de tots els àmbits d'ús; és cert que en els darrers anys la llengua catalana ha recuperat molts àmbits d'ús; no és cert que tots els àmbits d'ús que avui ocupa la llengua catalana siguin «àmbits recuperats» (n'hi ha que són absolutament nous, com ara la TV). Atesa aquesta situació, no és pas estrany que la llengua catalana presentés certes mancances funcionals en el moment de recuperar certs àmbits o d'ocupar-ne d'altres per primera vegada. Mancances com ara la d'un registre periodístic que fos alhora genuí, modern i eficaç. Aquest era un problema real, que demanava un desenvolupament lingüístic oportú. Desviar aquest problema cap a un qüestionament de la llengua normativa ha tingut com a efecte, entre altres, l'increment de la inseguretat en el domini de la normativa i la irresolució del problema real en no haver-lo sabut identificar amb precisió.

La situació de conflicte lingüístic en què, en termes objectius, ha viscut i viu encara la nostra comunitat i, específicament, la interferència asimètrica que en deriva per al sistema lingüístic ha dut els uns a extremar la vigilància en la varietat formal i literària de la llengua comuna, els altres a justificar tota descurança. De fet, totes dues posicions podrien interpretar-se com a reflexos condicionats de la situació de contacte. Tant els uns com els altres mostren una desconfiança sistemàtica cap a la capacitat innovadora dels parlants, pròpia de les situacions en què la llengua manté la seva vitalitat intacta, i cap a llur capacitat d'adaptació de manlles i de modificació d'usos lingüístics i recuperació de formes lingüístiques, pròpia d'aquelles situacions en què la co-

munitat disposa de les formes de control social adequades. Fins i tot el desplegament d'una disciplina com la sociolingüística catalana s'ha centrat obsessivament en l'anàlisi del conflicte català/castellà o català/francès i de les categories que en deriven; poc ha contribuït en canvi a fornir-nos un coneixement científic de les diverses varietats del nostre repertori verbal i de l'estratificació sociolingüística de la nostra comunitat.

Tot amb tot, hi ha un punt de veritat en aquestes posicions. És un fet innegable que en certes varietats de la llengua hi ha interferències o canvis induïts que han estat ja nativitzats; però no és menys cert que determinades resistències al canvi en altres varietats de la llengua tenen també la seva explicació en la situació de contacte i conflicte lingüístic en què ens trobem immersos. En una situació com la nostra, tant les actituds innovadores com les actituds conservadores són en part subsidiàries del contacte lingüístic. I és que aquesta situació de contacte ha esdevingut ja el nostre context habitual. Això és cert. Ara, també és cert que el nostre context condiona la nostra conducta verbal en les nostres interaccions socials i, alhora, les nostres interaccions i la nostra conducta verbal contribueixen a la construcció —a la creació o modificació— del nostre context.

Dos són, doncs, els errors de què ens cal fugir respecte d'allò que aquí es debat: el de creure que allò que s'esdevé en una varietat del repertori verbal o en un grup de la comunitat afecta tota varietat del repertori o tot grup de la comunitat, i el de creure que el context socio-cultural d'un moment donat és una dada objectiva de la natura, independent de nosaltres mateixos, i davant la qual no hi ha altra conducta raonable sinó la d'adaptar-nos-hi sense miraments.

D'aquí que els condicionants socials de certs usos lingüístics no hagin de pesar com una llosa a l'hora de fer propostes reguladores de la varietat literària de la llengua o d'un estàndard oral comú. Ni «el català que ara es parla» és tot el català ni l'activitat reguladora ha de limitar-se a sancionar-lo pel fet que «ara es parli». D'una banda, en l'exercici de l'activitat científica, sempre compromès amb la realitat, no ens ha de doldre la descripció de la realitat existent; ara, aquesta activitat no s'acaba en la descripció. D'altra banda, en l'exercici de l'activitat reguladora, que ha de basar-se en una descripció acurada de la realitat i en un coneixement pregon de la seva gènesi social i sistemàtica, no podem defugir la responsabilitat de fer propostes que es justifiquin no únicament per la seva viabilitat en el present, sinó també per la seva projecció de futur i el seu arrelament en el passat: una llengua, com tota realitat ecològica, no és una estructura abstracta sense dimensions temporals, sinó una continuïtat històrica que s'endinsa en el passat i s'estén cap al futur.

Convé, doncs, recordar permanentment que no es regula només des de l'avui ni només per a l'avui, i cercar aquell punt dolç de l'equilibri, tot i saber que alguns el trobaran sempre massa ençà i altres el trobaran sempre massa enllà.

Dels dos àmbits d'activitats al·ludits suara, el de l'estudi científic de la realitat lingüística i sociolingüística l'IEC el comparteix amb d'altres institucions i centres de recerca —en primer lloc, les universitats dels Països Catalans—: cal esperar-ne una col·laboració fructífera i una coordinació d'esforços.

En l'àmbit de l'activitat reguladora, en canvi, l'IEC no pot deixar d'assumir de manera inequívoca i intransferible la responsabilitat última i general que li pertoca en la legitimació de les formes de la llengua.

Només en el marc d'aquesta normativa general serà viable qualsevol iniciativa tendent a la regulació de formes del llenguatge públic amb objectius de caràcter més específic que el de la llengua general.

També en la formulació d'aquestes convencions específiques d'àmbits d'ús determinats, l'IEC resta obert a la cooperació amb les institucions afectades, de forma que pugui exercir-hi la seva irrenunciable acció reguladora amb ple coneixement de les necessitats dels usuaris i de les diverses implicacions pràctiques de l'ús real.

És en aquesta perspectiva de la complexitat de les varietats lingüístiques, com a conseqüència de la diversificació de la societat contemporània, que l'IEC ha començat a reestructurar les seves línies d'actuació, tal com posen de manifest iniciatives com el Diccionari del Català Contemporani, les propostes per a un estàndard oral, i altres.

Amb aquests plantejaments, l'IEC confia donar resposta a problemes centrals que el moment present planteja a la llengua catalana com a sistema de comunicació eficaç i adequat a les necessitats socials i com a instrument d'identificació nacional dels seus parlants actuals.

B. SOBRE L'ESTAT ACTUAL DE LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

L'Institut d'Estudis Catalans, reunit en Ple extraordinari per a tractar de la situació actual de la llengua catalana i especialment del seu procés de normalització, acorda de fer les següents manifestacions:

1. Segons l'article 2, paràgraf *a*, dels Estatuts, una de les finalitats de l'Institut és «tenir cura de l'estudi de la llengua, establir-ne la normativa i vetllar perquè el seu procés de normalització sigui coherent arreu del seu àmbit lingüístic».

2. L'IEC comparteix amb d'altres institucions —en primer lloc, amb les universitats dels Països Catalans— l'objectiu de promoure la recerca científica sobre la llengua catalana i cal esperarçar una col·laboració fructífera en aquest terreny.

3. El procés d'establiment de la normativa és previ i bàsic en relació amb el procés de normalització. La normativa del català, de caràcter compositiu —és a dir, que és el resultat de la participació de tots els grans dialectes en la formació de la llengua comuna—, ha estat duta a terme en el passat per l'IEC, i els seus Estatuts li atribueixen la competència exclusiva en aquesta tasca. L'Institut l'assumeix plenament i inequívocament. La normalització cal que tingui en compte aquest caràcter participatiu de la normativa, fonamental per al manteniment de la unitat de la llengua. L'IEC, única corporació cultural que, com reconeix el Reial decret del 26 de novembre de 1976 i tradicionalment ha reconegut la col·lectivitat lingüística, té un àmbit d'actuació de tot l'espai catalanoparlant, intensifica la seva preocupació pel caràcter participatiu de la normativa i insisteix que tot atac a aquesta participació és un perill per a la unitat de la llengua.

4. En exercici de la tercera missió que li atribueix l'article 2.a dels Estatuts —vetllar per la coherència del procés de normalització a tot l'àmbit lingüístic—, l'IEC expressa la seva preocupació per la situació global de la llengua i la comunitat catalanes. Tot i les millores aconseguides d'ençà de la recuperació de les institucions autonòmiques i, concretament, d'ençà de l'aprovació de les lleis de normalització lingüística, la gravetat de la situació se'ns fa evident quan considerem:

— L'estat crític de la llengua en zones clau del territori —com ara Perpinyà, Alacant i Elx, la ciutat de València o l'Alguer—, on el procés de substitució lingüística sembla a punt de consumir-se, i les dificultats objectives amb què es troba el procés de recuperació en altres indrets, com el Barcelonès, el Baix Llobregat, Castelló de la Plana o Palma.

— Les deficiències en l'aplicació de les lleis de normalització, més grans encara que la persistent absència de coordinació i cooperació entre els diversos governs autonòmics en matèria de política lingüística.

— La impossibilitat tècnica d'avaluar els resultats d'una planificació lingüística caracteritzada per l'absència d'una formulació explícita quant als objectius generals i parcials.

No totes aquestes mancances són imputables a la interposició de l'Administració central en els afers de les comunitats autònomes ni a les limitacions constitucionals i estatutàries, factors que, tanmateix, incideixen també negativament en el procés de normalització.

5. L'IEC, malgrat tot, creu en la possibilitat d'actuar políticament i socialment sobre la realitat actual i, en aquest sentit, vol remarcar que:

— Convé que els catalanoparlants prenguin consciència explícita d'ésser els autèntics protagonistes i, doncs, responsables de la consistència de la comunitat lingüística, i coneguin i exerceixin activament llurs drets lingüístics, especialment el d'usar la llengua catalana i ser-hi correspostos en les relacions orals o escrites en tota mena d'organismes, tant públics com privats. Així mateix, convé que sàpiguen que la llei els empara i que denunciïn els casos en què aquests drets no siguin respectats.

— Correlativament, cal que els poders públics garanteixin l'exercici i l'empara d'aquests drets amb mesures que comprometin els organismes públics i privats a adaptar-se a l'ús del català en les seves relacions amb els ciutadans.

En conseqüència, gosa suggerir a les autoritats competents que vulguin prendre les mesures oportunes a fi de donar resposta a les següents necessitats peremptòries:

— Aprofitar al màxim les vies obertes per la legislació vigent, a fi que ningú no pugui dubtar de la voluntat política dels governs autonòmics en aquest terreny.

— Desenvolupar amb tota la seva potencialitat el concepte de llengua pròpia entesa com a única llengua territorial.

— Coordinar les polítiques lingüístiques dels diversos governs autonòmics i establir una cooperació sòlida i duradora en aquest camp, a fi d'assolir una unitat d'acció a què mai no hauria d'haver-se renunciat, únic camí veritable cap a un procés de normalització coherent que garanteixi no solament la unitat lingüística irrenunciable, sinó també la cohesió i integritat de la comunitat lingüística.

— Aconseguir un espai comunicatiu conjunt per a tot el territori de llengua catalana, que abasti tots els mitjans de comunicació, com a part dels acords de cooperació cultural suara esmentats.

— Regular i incentivar amb tots els recursos administratius possibles l'ús social del català, en especial en l'àmbit socio-econòmic (laboral, empresarial, comercial, etc.), a fi de garantir que la llengua catalana recuperi un dels àmbits essencials de la vida i l'activitat quotidianes, en gran mesura independent de la vida i l'activitat administratives.

— Imaginar, programar i dur a terme totes aquelles mesures concretes que afavoreixin l'acompliment de les necessitats suara exposades dins el marc legal vigent, sense, però, excloure'n la modificació, ja sigui mitjançant el seu desplegament, mitjançant la modificació de les lleis de normalització, mitjançant l'elaboració de lleis complementàries o, si cal, mitjançant la modificació del marc constitucional i estatutari. El manteniment del marc jurídic no pot considerar-se com un objectiu en ell mateix, sobretot quan de la seva alteració pot resultar-ne una millora per al conjunt de la col·lectivitat.

D'altra banda, és oportú de recordar que moltes de les resolucions del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana continuen essent vàlides i esperen encara la voluntat política de dur-les a la pràctica; les forces cíviques que van mobilitzar-se al seu entorn no s'haurien de veure decebudes per aquells mateixos que les van acomboiar.

Cal tenir present, en tot cas, que la normalització del català ha de formar part d'un projecte col·lectiu molt més ampli, que compregui tots els aspectes de la vida cultural, econòmica i social, ja que no és imaginable que puguem compaginar les aspiracions a la preponderància social del català amb posicions que acceptin la subordinació política, econòmica i cultural.

No s'ha d'oblidar tampoc la responsabilitat de l'Estat en l'establiment efectiu d'una concepció igualitària de la pluralitat lingüística i cultural mitjançant l'adopció de mesures concretes (polítiques, administratives i financeres) orientades a garantir el respecte i la reciprocitat entre les llengües no tan sols en els seus respectius territoris sinó també en els òrgans generals de l'Estat i pel que fa a la seva projecció en els àmbits estatal i internacional.

Finalment, no hi ha dubte que cal tenir present, com a marc de referència, el procés d'unificació europea i que cal propugnar-hi un ordre lingüístic que permeti el desenvolupament igualitari de la nostra comunitat amb un *status* equivalent al de les altres llengües oficials europees.